

da rada zvrže, če se le količkanj napčnega primeri; če je pa enkrat zvrгла, jej to rado ostane za večkrat. Nektera živina je taka, da ne more mladega donesti, kakor hitro je večje postalo; kakor želodec, ki se je preveč napolnil, izmeče iz sebe preobilni zapadek; taka je tudi nektera maternica.

Sicer pa živina zvrže, če premlada in preslaba je že vbrejena bila, če je za kakošno hudo bolezen bolna, da kri, namesti k maternici, teče obilniši h kakemu drugemu vnetemu ali sicer bolnemu delu; — če se pretegne, prehitro jaha, skaka, vdari ali sune na trebuh; — če se jej spridena, plesnjiva, gnjila piča daje ali zmrznjena repa, zmrznjen krompir ali druga taka piča, če povžije španskih muh, strupenega brinja, rožičkov rženega klasja itd. Glejte: koliko vzrokov!

Primerimo zdaj to, po zdravniških skušnjah potrjeno z unim, kar je pisal „der praktische Landwirth“, in spoznal bode lahko vsak, da vzroki splava so vse drugačni, kakor si jih sanja pisatelj imenovane časnika.

Kako o mokrem času spraviti seno z dobrim vspehom.

Spisal prof. Vodopivec.

Nenavadno mokra spomlad zadržuje marsiktero poljsko delo, a drugo se ne more opravljati tako kakor bi se imelo pri ugodnem vremenu. Na prvi pogled se nam zdi opravičena vesoljna tožba kmetovalca, ako pa tehtniši premislimo, spoznali bomo, da mnogokrat tužujemo nepotrebno, in večkrat tiči vzrok tožeb v lastni nevednosti.

Marsikteri kmetovalec vže zdaj skrbi, ter premišluje, kako si bode seno spravil, ako bi utegnilo to vreme še nadaljevati. Nič se ne boj! ozri se rajši nekoliko okrog, pa glej, kako si pomagajo sosede v takih okoliščinah. Nečem na dolgo dokazovati ali posebne tajnosti razkladati; naj samo povem, kako delajo Kobaridci s travo, ko jim dež v košnjo nadleguje. Pokošeno travo, naj si je še tako surova, spravijo na senik tako, da med njo potrosijo nekoliko soli. To pa tako delajo, kakor v obče vkladamo zelje v kadí, to je, na prvo lego potrosijo soli, naložijo zopet trave, ki jo osolijo, za to zopet trave, ki jo zopet osolijo in tako naprej se ponavlja do vrh kupa. Trava se stlači o lastni teži sama o sebi, *) vlažnost raztopi natrošeno sol; kakor se pa trava suši, vsrka solomoro ter postane slano seno. Tako spravljena trava se gotovo ne bode spridila, ako jo je še tako visok kup. Računa se na 100 funtov ali cent trave 1 funt soli, ki je nismo zrnica zgubili, kajti o svojem času jo bode živina povžila.

Da je tako seno (slano) mnogo tečniše nego navadno, da ga živina rajši je, se lahko sami prepričamo; ako bi vživali celi teden le neslano hrano, vzešči le 2- ali 3krat na teden pest soli v usta. Glej, tako kakor ne tekne človeku neslana hrana, ne tekne tudi živini neslana piča. O tej resnici so nas umni kmetovalci vže dovolj in dejansko prepričali. — Čas je, da jih tudi mi v lasten dobiček posnemamo. **)

„Gosp. List“.

*) Dobro je tudi, celi kup s kamenjem obtežiti.

**) Skušnja dobroto take krme spričuje. Prav gorko ta način posebno v mokrem letu priporočamo; omenimo tudi to, da se ne zgubi nježnih peresec, koje pri navadnem sušenju sena odpadejo.

Socijalno-politiške razprave.

Bivša pariška komuna in socijalizem.

Socijalno-politiška študija.

Spisal dr. V. Zarnik.

I.

Ko so v Parizu Tuilerije gorele, ko so se Louvre-a petrolejski plameni ovijali in ko je zgodovinsko imenitni rotovž (hotel de ville) le okajen zid in pepel postal, bil je ves izobraženi svet skoraj brez izjeme tako razdražen in razkačen nad temi nečuvenimi vandali sedanjega veka, da je navdušeno ploskal Mak-Mahonovim rdečehlačarjem, kateri so vsakega le kolikaj samo na videz sumljivega privrženca komune brez zapore, brez sodnije in brez razsodbe kar na ulicah na zid prislonili in brez okolišanja vstrelili. Takrat o vseh teh dogodkih, posebno pa o virih in pravih vzrokih teh dogodkov mirno in hladnokrvno pisati, bilo bi vsakega težko stalo, še teže pa občinstvo kaj tacega mirno in trezno brati ali celó o tem promišljevati. Ko se je pa enkrat dim, proizlazeči iz pariških požarov, razkadil, ko najlepša tretjina najlepšega mesta tega sveta v razvalinah in podrtinah svoja gola rebra žalostno in melanholično kvišku molí, začel je zdaj ves učeni in neučeni svet premišljevati, kje le vendar pravi razlogi tega čudovitega in ob enem grozovitega dogodka tiče? Z nekako krivo nobleso se nekteri temu sprdavajo lahkomišljeno rekoč: Po pruskem obsedanji je v Parizu veliko ljudi brez dela ostalo, vrh tega se je pa tudi nakopičilo po 4. septembru lanskega leta toliko rdečkarjev, liberaluhov, radikalcev, postopačev, vlačugarjev, lopov, tatov, tolovajev in celó roparjev iz vseh dežel tega sveta v lepem Parizu, da je mislila ta drhal, ko je bila potem po sklepu mira francoska armada razorožena, in ker je ona sama kot narodna garda orožje obdržala, ker je zdaj-le čas prišel, se enkrat tega sladkega življenja s polnim duškom na stroške bogatašev in kapitalistov navžiti.

Po mnenji teh kritikov ni bila cela komuna nič družega nego prosto „tolovajstvo“ organizirano v najbolj velikanskem slogu, česar še svet dozdej ni nikdar doživel. Tolažijo se te vrste možakarji, da bo zdaj za večne čase v tej zadevi mir, ko so le enkrat te „peklenke pošasti“ pariških komunistov vse od Thiers-eve sile postreljene ali pa vjete. Še celó minister J. Favre se zeló k temu mnenju v svoji zadnji, obče znani okrožnici nagiblje, vmes le še vpletajoč tobožno hujskanje in ščuvanje mednarodnega delalskega društva (Internationale), katero stari, sicer jako pošteni Favre ovaja vsem vladam kot sila nevarno za napredek in za mir vsega izobraženega društva. — Brumni presojevalci teh dogodkov so v svoji razsodbi še krajši, oni ne iščejo nobenih skritih in oddaljenih vzrokov, ampak v kratko rečejo: Bivša pariška komuna ni bila nič družega kot božja kazen za pregrešni Babilon sedanjega časa, Pariz je le delil zasluženó osodo Sodome in Gomore, znanih mest iz starega testamenta! Se vé, ako bi bilo s tako apodiktično kritiko vse opravljeno, ne bi bilo napak!

Mi se pa v tej zadevi držimo misli enega največih mislecev tega veka Angleža Buckle-a, ktere je nakopičil kot neprecenljive zaklade v svoji knjigi „Povestnica civilizacije na Angležkem“. Buckle*) pravi v tej knjigi o povestnici, da je metoda, po kateri se večidel vsi dosedanji povestničarji s to znanostjo vkvarjajo, popolnoma kriva, ako v obče o kakem slučaju pri zgo-

*) Neizmerna škoda, da je slavni pisatelj prerano umrl, da ni mogel svojega na velikanski podlagi osnovanega in začetelega dela „history of the civilisation in England“ dovršiti.

dovinskih dogodkih govorijo, postavimo: da je kako bitko ta in ta slučaj odločil in da je ta po slučajih odločena bitka spet osodo cele države ali celega naroda odločila. On pravi, da ni v povestnici nobenega slučaja in ga nikdar ni bilo, nego da je vse to, kar se nam včasih na videz v prvem hipu zdi slučaj, goli rezultat gotovih, akoravno nam še skritih vzrokov, kateri bodo, ako nespremenjeni ostanejo, spet v 20, 50 ali tudi 500 letih pozneje matematiško sigurno taisti rezultat na dan spravili. Prava naloga — nadaljuje Buckle — znanstvenega povestničarja je: te še dozdej skrite vzroke tako imenovanih zgodovinskih slučajev na tanko preiskovati, jih z enakimi vzroki enakih „slučajev“ primerjati in iz te preiskave zakon postaviti, po katerem se imamo z vso sigurnostjo pri enakih vzrokih zmerom taistega rezultata nadejati ali pa bati. Taki zakoni, kakor so enaki v matematiki, fiziki in v obče v eksaktnih znanostih vstanovljeni, morali bi se tudi iz zgodovinskih dogodkov vleči; potem še le bi postala povestnica prava učiteljica človečanstva za ravnanje v prihodnosti; — tako končuje Buckle svojo imenitno razpravo.

Ako se človek od bivše pariške komune malo nazaj v preteklo čase ozre in sedanje dogodke s panti Helotov zoper Špartance, z vstajo rimskih sužnjev pod Špartakom, z nemškimi kmečkimi vojskami iz časov reformacije, s puntom naših slovenskih kmetov v 16. stoletju pri Brežicah, ko so šli za „staro pravdo“ v boj, z vstajo francoskih socijalistov meseca junija 1848. leta in z fenijanskim gibanjem na Irskem primerja, mora, ako tudi nehoté, priznati, da je Buckle s poprej navedenimi besedami, veliko, neovrgljivo resnico izrekel: resnico, da to sedanje gibanje francoskih socijalistov ni nič slučajnega, kakor strela iz jasnega padlega, nego da bi bil to čisto naravni, za misleče povestničarje predvidljiv rezultat, izvirajoč iz vzrokov, ki že od nekdanj, nekdanj ležé: ali v osnovi naše človeške narave ali pa osnovi našega društvenega življenja.

Ako tiče vzroki v naši naravi, ne dadó se nikdar izlečiti ali popraviti, ker ni v naši moči človeške narave preustrojiti; ako pa ležé v osnovi našega društvenega življenja, bodo se ti vzroki ne le mogli, temuč tudi morali izlečiti in celó izkoreniniti, ako hočemo zabraniti, da se nam njega dni enkrat vsa civilizacija ne upropasti in ne pogubi. Pa o tem bomo pozneje bolj obširno govorili. (Dal. prih.)

Podučne stvari.

Kako primerno pripravljati gluhaneme za sprejem v kako gluhanemnico.

Spisal Ivan Nep. Boštjančič.

(Dalje.)

§. 15. Tako mimika ne more tedaj braniti, da bi gluhanem veliko ne zaostajal za polnočutnim na vednostih in na duševnem razvoju. On je popolnoma sebi samemu prepuščen. Cesar sam ni videl in doživel, tega ne vé; o vsem, kar drugod je ali se godí, kar je poprej bilo ali se godilo, nič ne izvé. Če pa premislimo, da se moremo veliko, celó največ po poročilu od drugih naučiti, je jasno, da mora biti obzorje gluhanema zeló omejeno. Treba je tukaj posebno poudarjati pomanjkanje vsacega verskega spoznanja. Gluhanem je brez Boga in brez vere, nič ne vé o neumrjočnosti duše, nič o večnem plačilu in večni kazni. Čeravno po krstu kristijan, ne pozná niti Krista niti kristijanstva. Kdo mu more dopovedati o posvetku na Golgati in o zveličavnem posredovalstvu svete cerkve? Tema oklepa

njegovega duha, kajti krog njega jasno brleča luč razodenja ne more do razuma njegovega. Vidi sicer po cerkvah izpostavljeno znamenje odrešenja, vidi je po hišah, cestah in potih, po gozdu in po polji, vidi je povsod, kamor koli se obrne, — a ko po vzrokih poprašuje, zakaj se sveta razpela toliko časté, ni ga, da bi mu mreno potegnil z očes. Nazoč pri službi božji gleda pobožnost vernih, njihove sklenjene roke, njihova pripognjena kolena; pričujoč pri podeljevanji svetih zakramentov opazuje natančno vse posebnosti in posamesnosti verskih obredov: zdi se mu morda kaj posebno važnega, — pa vse mu vendar ostane le nesrečna uganjka. V njegovem trpljenju, v britkih urah, ki jih življenje kakor vsacemu človeku tudi njemu donaša, manjka mu najboljše, najzmožniše tolažiteljice; žalosten in brez vsega upanja gleda v grob, ki bode hranil ostanke njegovega bitja — truplo. Ni to žalostna, tugepolna, strašna osoda? Sredi kristijanstva, celó sprejet v kristijansko občino, je gledé verskega spoznanja ubožniši od poganov, kajti ti si so ohranili iz začetnega razodenja, če tudi male, vendar neke ostanke, v kojih najdejo tolažbo, mir in zadovoljnost; gluhanemu je vse odrečeno.

6. Neugoden vpliv, ki ga ima gluhanemost na odgojo.

§. 16. Gluhanemost ima poslednjič neugoden vpliv tudi na odrejo. Ker živí gluhanem med drugimi ljudmi, se njegova npravna stan vdeležuje njegovega razvoja; on se vadi razsojati, kaj je in kaj ni prav, kaj je dobro in kaj slabo. In če ni npravna zavednost njegova tudi tako živa kakor pri polnočutnem, vendar ne more biti oproščen od vse npravne odgovornosti. On je, čeravno manj od polnočutnega, za svoja djanja odgovoren in zato tudi, enako polnočutnemu, odgoje potreben.

Vendar je njegova odreja iz različnih vzrokov zeló težavna. Prvič ga ne moremo tako podučiti, posvariti, zavrniti, opominjati, kakor polnočutnega otroka. Se ve da ima izgled starišev in svojega okrožja pred seboj ter se tudi brez dvombe po njem razvija, pa bodi-si pri izreji otrok izgled še tako važen, vendar je veliko na tem ležeče, da ga podpira podučilna, svarilna, opominjevalna beseda. Brez poduka se osamljen izgled v svojem npravnem pomenu velikrat še razume ne; enak je podobopisu, k kojemu nam ključev manjka. Najzdatniši še je izgled pri zunanji vljudnosti, spodobnosti in lepem obnašanju, in še tukaj je pri večini gluhanemov le malo dobrodelnega, omikajočega vpliva; žalibog, da se prevečkrat v vsem njihovem bitju raje kaže surovost in nenravnost. I vendar zadeva to le nebistveno zunanost. Odgoja ima pa tudi z voljo opraviti, vse drugo jej samo na sebi ni namen, temoč sredstvo v dosego poslednjega cilja, svečenja volje. Volje pa pred vsem in neposrednje ne odloči spoznanje, ampak srcé. Iz tega stavimo čednost v ljubezen in sovraštvo, v ljubezen do dobrega in v sovraštvo do hudega; — zato tudi težko spolnujemo zapovedi — brez čeznatorne milosti celó nemogoče — nemogoče vkljub najboljemu spoznanju! — ravno ker se čuti in nagoni človeškega srca bolj nagibajo na hudo. Gospodarstvo nad voljo tedaj v srcu kraljuje. Kar je na srčni vagi najteže, tje se nagne skledica volje. Iz omenjenih vzrokov je treba pri odreji posebno gledati na omiko srcá, potem vtrditi naravnodobra nagnjenja in pobijati slaba, srcé sploh svetiti, žlahtiti. K srcu ste pa dve poti: čuti in um. Kolikor počutniši je človek, kolikor bolj otrok, toliko bliže mu je počutno opazovanje in njen vpliv na srcé, in še nad omikanim zdrži počutni vtis svojo moč. Po-

nedolžne pregreška, zarad kterege one in njih otročiči velike nadloge trpijo.“

Dež. odbor kranjski v Ljubljani 18. junija 1871.

Namesti deželnega glavarja:

Dr. Jan. Bleiweis.

Sv. Katarina.

Presvetlo jasno jutro!
Gotovo lep bo dan;
Le urno zdaj iz mesta
In tje čez rosno plan!

V izhodu se prikaže
Vže rožnati mi zor,
In glasno ga naznanja
Donečih bronov zbor.

Zefiri prišeptajo,
Da cvete probudé,
Ki mirno in pohlevno
Med travico še spé.

A sanje njih dišeče
Glasijo se povsod,
In sapica je trosi
Prijetno mi na pot.

Livade, trate, njive
In bistre vode tek
Me spremljajo prijazno,
Da steza pelje vbreg.

Težavno je in strmo,
A kaj je to mi mar,
Narave vsaj obdaja
Poletenski me čar.

Prekmalu sladka senca
Sprejame me dreves,
In solnce komaj kuka
Skoz temni svod peres.

Skrivnosti gozd mi svojih
Odgrinja ves zaklad,
Vsaj pevsko ima srce
Od nekdanj vže prerad.

Pojočih tičie himne
So slišati okrog,
In jutranjo molitev
Opravlja zdaj potok.

Premodra sivka, praprot
In dušica svetlá
Kadilo preskrbijo,
Ki polno je duhá. —

Kaj vidim tamkaj? — hišo,
In lepo klop pred njó,
Počivati tú moram —
O kako je hladno!

Kosmati kužek laja
In kaže mi zobé,
Med piškami se koklja
Sprehaja sém ter tjé.

Zatoraj pevaj srce
Blaženstva prepólnó,
Da takošno domovje
Ti dalo je nebó!

Otroci v čednih srajcah
In belolasi vsi,
Me gledajo od strane
S prebistrimi očmi.

A ko jih nagovarjam
Ter jim podam rokó,
Se bližajo prijazni
Smehljaje se sladkó.

Zdaj babica njih stara
Še pride k meni v vas,
In „hvaljen bodi Kristus“
Tresočih ust je glas.

Na vrh sem zdaj dospela,
Ki migal je ljubó;
Kam gledati najprvo?
Povsod je sprelepó!

Tam belo naše mesto
Je videti in grad;
Pozdravljena bodita
Mi tisoč, tisoč krat! —

Ljubljansko gledam polje,
In klasje, ki zlató
Leskočih trakov pleta
V obleko mu cvetnó.

V daljavi zelenijo
Dolenske vse goré,
Za vrstami še vrste
Nasproti mi stojé.

In tu se razprostira
Planjava pred menoj,
Ki čarokrasne Save
Obroblja jo zavoj.

Za njo vzdiguje drzno
Lepota se planin,
Sé snegom še pokrite
So glave njih višin.

Al solnce jim nebeško
Demantni šapelj tka,
Kateri omamljivo
Kraljicam se podá.

In tam, o tam pošilja
Mogočnost mi pozdrav —
Občudovan na veke
Orjaški boš Triglav!

O domovina moja,
Slovenski krasni svet!
Nasititi se tebe
Ne more mi pogled.

Socijalno-politiške razprave.

Bivša pariška komuna in socijalizem.

Socijalno-politiška študija.

Spisal dr. V. Zarnik.

II.

Med nemškimi učenimi veljaki sta se s tem vprašanjem najbolj pečala Lorenz Stein, profesor národnega gospodarstva in političnih znanosti na dunajskem vseučilišču, in Albert Schäffle, bivši profesor istih znanosti na istem vseučilišču in zdaj minister. Tudi ta dva učenjaka se popolnoma skladata v tem, da se mora to velevažno pitanje presojevati iz tega stališča, katero je Buckle naznačil in za kažipot postavil.

L. Stein piše v svoji knjigi „Pojem društva“ („der Begriff der Gesellschaft“) že 1850. leta, toraj davno pred Buckle-om o socijalizmu: „Pri socijalni demokraciji nam stojite dve poti odprti, kakor pri vsakem političnem gibanju, ki ste bistveno enaki in imate enaki imeni: ali socijalna poprava (Reform) ali pa socijalna revolucija. Misel socijalne demokracije nikakor ni gola teorija, ni domišljija niti nobena slučajna muha; ona se rodi, če so jej pogoji obstanka dani in če so priprave dovršene, z naravno silo iz tal društva. Slepota bi bila te sile ne zapaziti, skrajna neumnost pa, se jej naravnost v bran staviti. To, kar se je na Francoskem zgodilo, ni se zgodilo zarad tega, da bi bil francoski narod na kak poseben način obdarovan. Francoska povestnica od 1789. l. do današnjega dne ni noben velikanski čin kake države; ona ni nič družega kakor goli rezultat vzrokov in postav, ki vladajo pri gibanju in pregibanju političnega in društvenega življenja. Razvitek te povestnice, pojedini imenitni dogodki, kakor najvažnejši čini postavodajalstva iz tega časa so bili naravno potrebne prikazni. Naravno potrebno je bilo, da sta nastala politična punta 1789. in 1830. leta; naravno potrebno je bilo, da je socijalna demokracija z revolucijo 1848. leta prvokrat kot faktor na svetski oder stopila. Zarad tega je pa ravno treba, da vsi tisti, ki kaj imajo in posedujejo, na svojo lastno največo korist z vsem naporom, z vsemi društvenimi močmi in z vso pomočjo države brez zamude in brez vtrujenja vedno naprej na to delujejo, da se nam naše dozdej obstoječe socijalne razmere popravijo. Toraj čast temu, ki se ne ustraši niti sovraštva niti zmotljivosti, niti brezvspešnosti iz začetka pri obdelovanju in preiskovanju poljá človeške znanosti, ki nam je še zdaj tanko, temno in meglovito, katero se pa mora enkrat do čistega spoznati in razbistriti, ako nočemo njega dni v prihodnosti sebe z vso civilizacijo vred pogubiti!“

Tako govori L. Stein, mož, kteremu gotovo ne bo nihče na tem svetu očital, da misli mesta in trge s petrolejem ali dinamitom požgati in vničiti.

Naš sedanji minister Schäffle pravi v predgovoru svoje knjige „kapitalizem in socijalizem“ (*): „Socijalno vprašanje je jako važno in neizogibljivo, toraj ga je potreba od vseh strani ogledati in preštudirati. Ako se pa ravno od vseh strani to vprašanje pretehta in presodi, pride človek do spoznanja, da voditelji socijalistov niso baš tako črne živine, kakor bi nam jih radi današnji „liberalci“ malali. Akoravno jaz (Schäffle) nobenega vinarja lastno pridobljenega premoženja v dvombo ne stavljam in akoravno ne bom nikdar za reakcijo proti pravicam, izvirajočim iz liberalizma sedanjega časa, bode se le vendar nekterim vsled mojih

nazorov, razvitih v tej knjigi, dozdevalo, da sem radikalni socialista in toraj državno nevaren; kajti jaz se nisem, niti se ne bom nikdar niti za toliko, kolikor je za nohtom črnega, pačil in sprdaval teoretikom socializma, kakor to nekteri moralo pridigujoči pseudoliberalci sedanjega časa afektirano delajo. Govoril bom otvoreno, in odkrival bom brez okolišanja pomanjkljivosti obstoječega društva. Tako se Schäffle, eden najbolj temeljitih poznavateljev socializma, že v začetku svoje imenitne knjige o tem predmetu izrazi.

John Stuart Mill,*) morebiti prvi med zdaj živečimi misleci angleškega naroda, je napisal imenitno knjigo pod naslovom: „Načela politične ekonomije“. V tem, vsemu svetu znanem delu je Mill skoz in skoz ekonomičen liberalist, kakor Schäffle to vrsto narodnih ekonomov imenuje, ali v drugi knjigi imenovanega dela, kjer o lastnini govori, nagiblje se mož sèm ter tjà zeló k načelom socialistov in pravi, da je mnogo zdravega jedra v njihovih teorijah.

Kakor vvod smo navajali tu obča mnenja o tem pitanju treh v vsem znanstvenem svetu slovečih mož, katerih gotovo ni nihče imel in ne bo nikdar imel na sumu, da so bili zavezniki bivše pariške komune ali da so bili celó v porazumljenji z njenimi požigalci. — Citirali smo pa zaradi tega te može v vvodu svoje razprave, da ne bi kdo mislil, da smo mi edini tega mnenja, da niso socialisti taki tolovaji, roparji in lopovi, ktere bi bilo treba brez vse razzodbe kar na prvo drevo obesiti, ali pa jim mlinske kamne na vrat natvesti in jih v dno morja potopiti, kakoršni nazori pri nas v Avstriji v obče povprek med filisterstvom niže in tudi više, tako imenovane izobražene vrste o tem predmetu vladajo. — Po pravici se je ob času konkordatnega viharja méželjnu, ki je v krčmi proti konkordatu zabavljaj, očitalo, kaj ne vé, kakošna zverina je vendar ta „gospod konkordat“. Ali še z večo pravico se mora avstrijskemu občinstvu poprek z malimi izjemami očitati, da nima čisto nobenega pojma o tem, — Nemeč bi rekel: „nicht einen blauen Dunst einer blossen Idee“ — kaj prav za prav je „socializem“ in „komunizem“. Pri izreku te besede misli naš méželj v svoji strahopetnosti na čudno žival, ki jo sv. Janez v bukvah skrivnega razodetja opisuje. Pri besedah „socializem“ in „komunizem“ bi se naš filister najrajše prekrižal, z žegnano vodo poškropil in se na božje pot na sv. Lušarije ali pa vsaj na limbarsko goro obljubil.

Toraj to stvar razjasniti in naše slovensko občinstvo s tem vprašanjem malo seznaniti, naloga je teh člankov.

Dopisi.

V Gorici 30. junija. —x+y— V predlanski sesiji je obravnaval naš deželni zbor novo postavljeno zadevo realne šole. Sklenilo se je, da se imate napraviti v Gorici dve vstrični realki, italijanska in slovenska, pod istim ravnateljstvom. Zastran večih stroškov je teklo dolgo časa pogajanje med deželnim odborom in vlado. Deželni odbor ni hotel privoliti v to, da bi deželna blagajnica kaj donášala za realki. Rešenje te zadeve, ki je došlo ne davno deželnemu odboru, se glasi, da vlada ne more dati postave potrditi in izvršiti, ker ne more ona sama vseh stroškov prevzeti. In, ker se je bilo med tem tudi še neko drugo vprašanje sprožilo, to, namreč, da naj bi se napravilo iz sedanjih srednjih šol dvoje narodnih realnih gimnazij, odložena je zdaj tudi ta stvar. Za prihodnjo

*) „Principles of the political economy“ 5 volumes, London 1849. Pis.

sejno dôbo deželnega zbora misli vlada svoje stališče v šolskih zadevah pojasniti in nov načrt predložiti. Bomo videli. *) — Pri včerajšnji tomboli je bilo groza ljudi. Iz Gradišča je prišla tudi mestna banda gori, tako da so nam igrale — z vojaško — 3 bande. — Wolfov nemško-slovenski slovar v zvezkih, ki so ga tukaj te dni laški knjigarski opravilniki prodajali, je menda skrivé ponatisnjen. **) Presnetoneumna spekulacija, vsaj so morali sleparji vedeti, da se prodajalci že po visoki ceni (15 gold. in 60 s.) izdajo!

Iz Črnič na Goriškem 24. junija. — Naj Vam drage „Novice“ potožimo nekaj zaradi občinskih spašnikov okolice naše na Primorskem. Sploh znano je menda, kako so po družih komunih (občinah) pretekla leta občinske spašnike razdelili, a ne, kakor pri nas, je županstvo razdelilo pred 13 leti najslabši kraj občinskih spašnikov, najlepše in najboljše občinske spašnike je odločilo sebi, nam ubozim pa so kosti vrgli. Naših občinskih spašnikov je še tri sto oralov (johov) goličave, ktera bi se z umom in pridnostjo v nograde, senožeti in gozd lahko spreobrnila, namesti da dračje, trnje in gosto kamenje svét pokriva. Nas je 62 občinarjev, kateri nasproti 12 nasprotnikom zahtevamo, da bi se gori imenovani občinski spašniki postavno razdelili. Zato smo položili tožbo do c. kr. namestništva v Trst. Ono nam je blagovoljno rešilo našo vlogo, zato zahtevamo pravico od županstva in ne bomo mirovali s pritožbo, dokler se nam postavno ne reši. Pregrenko bi bilo, ako se nam ne dá, kar od razdeljenih spašnikov na nas pride, in da bi priletni očetje in naši sorodniki morali po svetu kruha beračiti, namesti da bi obdelovali v rodoviten svet predelano zemljo.

Več občinarjev.

Koroško. Iz Celovca. (Spomenica. — Konec.) Da so sodnijski in volilni okraji na Koroškem tako narobe sestavljeni, nam je Slovincem v škodo in na zgubo. Čeravno nas je tretjina vseh deželanov, dosehal še enega zastopnika ali poslanca nismo imeli v Celovškem deželnem zboru, ki bi poznal naše djanske razmere ter potegoval se za naše pravice in potrebe. Kakor je zdaj sestavljen deželni zbor v Celovcu, nam Slovincem nikakor ni mogoče, visoki c. kr. vladi po njem razodevati svoje potrebe.

Gledé teh djanskih razmer nam je pomoči silno in neobhodno potreba. Obljubilo je slavno c. kr. ministerstvo po §. 19. ustave vsem avstrijskim narodom djansko vpeljati zaželeno ravnopravnost; razglasilo je za svoje geslo: „ravnopravnost, resnica in pravica“.

Opiraje se na vse te razloge predrznemo se pokorno podpisani zastopniki slovenskega politiškega društva „Trdnjava“ s tem pristojno predlagati pričujoče pismo. Slavno c. kr. ministerstvo naj blagovoljno iz tega povzame, kakošna nam se Slovincem v obče, zlasti pa na Koroškem godí, in naj ravná, kakor bo za prav in potrebno spoznalo.

*) Kazinini gostje nam pripovedujejo, da je tudi za ljublj. realko, ki se razširi na 7 razredov, došel začasni učni načrt. Kakošen neki, bodete vprašali. Posluš č. bralci! — Z nemškim učnim jezikom, in sploh takošen, da se, kakor je izustil sloviti „Lavdon“ še ministru Jiričeku nemški kres iz čistega kadila zažgé v ali celó pred ljublj. „rotovžem“. — Več spregovorimo o načrtu samem, ko več izvemo o njem. Vred.

**) Gotovo ne! Slišali smo namreč, da dva Laha sta 20 odtiskov kupila v škofijski pisarnici ljubljanski, dala sta ga potem razdeliti na 52 vezkov z drugačnim naslovom brez imena izdajateljevega in tiskarjevega, in vezati v razno barvane zavitke ter ceno postavila namesti na 2 gold. na 15 gold. 60 kr. Kakor danes iz „Soče“ pozvedamo, preiskuje to sleparijo zdaj okrožna sodnija goriška. Obá agenta sta neki dva mlada laška juda. Dandanes je vendar judovskih sleparij brez konca in kraja na svetu! Vred.

skaš za ušesom, a „po toči je prepozno zvoniti“. — Če greš kupovat krave, tudi tu kupiš mačka v „žaklji“.

Da bi se pa znal bolje varovati v tem oziru, hočem ti napisati tu iz kmetijskega znanstva nekoliko glavnih toček, ki jih ne smeš prezirati.

Lepo in koristno živinče mora imeti glavo lahko in primerno, oči velike, bistre in pohlevne, nosnici široki, hladni in mokri. Vrat ne sme biti ne predolg, ne predroben niti predebel, od kojega mu sega med nogi velik nader, ki se manjša proti gobcu. Zatilnik in gnjat mu mora biti močen; prsa morajo biti globoka in široka. Život naj je dolgast in okrogel, hrbet poln in raven; život sploh ne sme biti niti spredi ne zadej viši. Ledji naj ste široki. Polni stranici znanite, da je živinče močno in da se rado redi. Koža lepej živini je mehka, ne predebela, dlaka pa svitla, mehka, gosta in primerne barve. Beder je lepa živina močnih, mesnatih in polnih, obokanih, pa ne previsocih; stegen je močnih, niti krivih, niti stisnjenih; na plečih je široka, okrogla in polna. Lepo živinče ima širok križ, ki ni povesen, kovka sta saksebi, rep pa ne visi, kakor bi imel navezan kamen na njem in ni predebel, kosti pri repu je tudi vsaksebnih in lepo okroglih; lakotnici ste majhni, kosti ne okorne. Prednji nogi se ne krešete pri hoji — to velja tudi o zadnjih, — niste predebeli in pod kolenom ste kratki; parklji so majhni in svitli. Zadnji nogi ste, kakor prednji, ravni, krogli in ne švedrastni. Tu sem spada tudi dostojna velikost in primerna starost. Visoke noge niso lepe, tako tudi dolga rogova ne, debela, plošnata in če se ne sukata vsaksebi počasi rajša malo naprej, močno kazita glavo.

Vol se mora razločevati od krave sploh v tem, da je v vseh delih života itd. zastavniši nego krava. Tak vol se raji redi in je sposobniši za vprego. Krava pa naj se loči od vola v tem, da ima slokast vrat in prsi, krajša rogova, raven krogel život, tanke noge, in sploh v vseh delih naj je šibkejša od vola, le križa (in sploh v zadnjem delu života) naj je širocega, kajti taka krava se lahko oteli. Dalje naj ima debele mlečne žile, lepo kroglo, bolj v život stisnjeno, razširjeno, mehko, ne mesnato vime.

Pri muriškem in marijedvorskem plemenu se dobodo vse te lepe in koristne lastnosti, pri drugih pa težko. *)

Poročila o letošnji sviloreji. **)

Znad Vipave 29. junija.

Sviloreja je za letos tukaj zdaj končana, toda sporočati Vam moram, da s slabim vspehom, razen onih, ki so redili sviloprejke iz semena po celični izlegi. Deloma je bila vzrok temu letošnja nenavadno mrzla in deževna pomlad, da so dohajali svilni črviči domačega semena po tako imenovani „lisasti boleznii“, nekterim prej, drugim pozneje, tako, da jih mnogo ni niti mešička svojega pridelka zagledati dobilo; drugi pa, ki so ostali zdravi, zakasnili so se bili za kacih 8 do 10 dni memo navadnega časa. Še večji vzrok temu slabemu vspehu pa je bilo bolno seme. Naš kmet je že tak, da nima z lepa zaupanja v kako novo pa koristno stvar, priporoča naj se mu še tako živo, k večjemu, dokler ne vidi djanskih dokazov. Zato je bila sl. naša c. k. kmetijska družba razposlala tacega celič-

nega semena učiteljem v ta namen brezplačno. To je letos že nekoliko prepričalo mnogotere, ko so videli, kako zdrave so bile sviloprejke iz tega semena pri meni in kako lep in obilen pridelek so zdaj dale. Da bi tedaj pa zdaj spoznali za trdno veliko korist tega zanesljivo zdravega svilnega semena, ter si v prihodnje izključljivo le tacega preskrbeli! Nihče bi ne imel gledati na tistih par goldinarjev, za kolikor je to seme draže, kajti dobiček bode zanesljivo velik in gotov, in ne bode več slišati, da zna učitelj kolikor toliko „coprati“, ker se le njemu sponašajo sviloprejke. Zdravo seme in poleg tega umno oskrbovanje svilnih črvičev, to je vsa coprnija. Janko Gantar.

Po sporočilih, ki so družbi kmetijski o letošnji sviloreji od več krajev na Kranjskem došla, pridelek ni bil srečen; veliko naših navadnih sviloprejk je o 4. spanji onemoglo; tudi iz celičnega semena se jih je prav veliko pokazilo; le izvorni japonski so se zdravi ohranili in se krepko zapredli.

Iz Brda poleg Buj v Istri pa učitelj gosp. Mih. Zupančič piše družbi kmetijski, da obojno seme (celično in japonsko), ki ga je od nje kupil, se je izvrstno obneslo in mu dalo obilo zdravega pridelka, kterega na prodaj ponuja.

O postavah nekaj.

Vloge zastran začasne oprostivte od vojne dolžnosti

s prilogami občinskih županstev, dušnih pastirjev itd. so vsled tarifnega stavka 102 črk. d) davščinske postave, potem finanč. ministerstva razpisov od 10. januarija 1859., št. 13 drž. zak. in 6. marca 1870. leta, št. 5107 vsega koleka (štampelja) proste. Te postavne določbe je treba po vseh časnikih razširiti, ker prošniki navadno mislijo, da se bodo prošnje prej vslišale, ako so kolekovane. Gledé na prostost prilog so na prašanja župnih uradov pri c. kr. okrajnih glavarstvih tu in tam odgovarjali, da je potreben kolek po 15 kr. in tudi po 50 kr., enemu župniku se je celo predpisala povišana kazen 6 gold. 5 kr., in vendar postava jasno in brez vsakega dvoma prostost koleka določuje. Naj se toraj zadeti sklicujejo na omenjene postave, kterih številke je tudi previdno zapisavati na čelo takih vlog in prilog.

Socijalno-politiške razprave.

Bivša pariška komuna in socijalizem.

Socijalno-politiška študija.

Spisal dr. V. Zarnik.

III.

Sploh imenujejo Francozi to vprašanje „la question du pain“ — vprašanje kruha — s popolnim opravičenjem. To je vprašanje, ki se v prvi vrsti podlage vsega telesnega in tudi duševnega delovanja tiče, to je, našega želodca. Vsled tega ravno je pa to vprašanje morebiti med vsemi vprašanji, ktera so kedaj človečanstvo gibala in uznemirjala, najbolj v bitstvo našega življenja zasekajoče, toraj tudi imenitno, oziroma nevarno. Nevarnost pa ravno v tem tiči, da se mase neizmerno lahko za to navdušijo in da potem privrženci teh z večine dobrih, večidel pa krivo razumljenih idej strašanski fanatiki postanejo, o čemur nam je bila bivša pariška komuna „argumentum ad hominem“. Rekli smo že v prvem članku, da je ta ideja tako stara kakor človečanstvo samo, da je že velikokrat v strašanskih bojih, kteri so bili še dozdej zmirom večidel s strašno okrutnostjo potlačeni, na vrhunec prikipela in potem spet na videz za dolgo časa s svetskega

*) Nadroben popis različnih rodov s podobami razjasnjen se nahaja v knjigi, ki jo je spisal po naročilu kmetijske družbe kranjske dr. J. Bleiweis in se začne prihodnji teden prodajati.

**) Drug dopis „iz Vipavske doline“ pride prihodnjič.

odra izginila. Vzrok tega je ta, da človeštvo že od pamtiveka v sebi čuti, da nam je potrebna poprava (reforma) našega društva, katero gotovo ni, naj se reče kar koli hoče, na stebrih pravice osnovano, posebno ne napram rokodelskemu oddelku človeštva. Da so vse dosedanje poskušnje, z orožjem v roki to vprašanje rešiti, tako krvavo in neusmiljeno poteptane bile, razlog naročiti v tem tiči, da ta ideja še ni pravih nositeljev in zastopnikov imela, da se je še ni bila znanost za predmet svojega preiskovanja izbrala. Vsaka ideja dobi še le takrat veljavo in postane faktor, ako se je človeški razum v vsej celoti polasti in jo vlije v obliko znanstvenega preiskovanja in znanstvenega spoznavanja. V prejšnjih stoletjih je vodil mase, ako so se do krvavega upora vzdignile, le nekak naravni nagon, zavest strašne krivice, ktera se jej godi in nekako temno osvedočenje, da se morajo stebri obstoječega društva do tal porušiti in da se mora nekaj družega na to izpraznjeno mesto postaviti. Kaj je pa tisto drugo, o tem ravno ni nihče nič vedel povedati. To je ravno bila največja pomanjkljivost, da še takrat znanost celó nič ni vedela o tem pitani, da je njeno mesto le nekak temen naraven inštinkt zavzemal, vsled česar tudi pitanje samo ob sebi nenevarno ni bilo.

Tri velike ideje že blizo eno stoletje človeštvo gibljejo in ljudi do največjega navdušenja in do največjega sovraštva fanatizirajo; to so: starorepublikanska ideja osebne svobode in enakosti, potem ideja narodnosti in zdaj že tudi ideja socializma. To so tri velike ideje enega veka. Prvo bi imenovali idejo preteklosti, ker je že povsod svoj zmagonosen vhod imela in je kakor Nemec pravi, „ein überwundener Standpunkt“, — druga je ideja „sedanjosti in bo tudi postala, kedar se slovansko vprašanje reši, „überwundener Standpunkt“ po domače rečeno „zastarelo stališče“; tretja je pa ideja „prihodnosti“. Kdaj se bo pa ta ideja na „zastarelo“ stališče postavila, o tem pa še dozdej molčijo vsi filozofi in politiški preroki. Vse te 3 ideje so tako stare kakor človečanstvo samo, ker jedro vseh treh je to, da so se imele ali da se še imajo bivše ali še obstoječe napake človeštva v državnem, mednarodnem ali društvenem življenju popraviti ali pa popolnoma izkoreniniti. Ali pri vsej starosti ni nobena teh idej za ene pomenljiva in veljavna, za druge spet nevarna in strahonosna postala, dokler se je znanost ni lotila. Republikanska ideja osebne svobode in enakosti je še le potem glavo, ude, pomen in življenje dobila, ko so se je enkrat učeni francoski enciklopedisti na čelu J. J. Rousseau *) polastili, do dobrega jo preiskali in jo potem v pravi obliki med mase vrgli. Vojaki francoskega konventa niso bili družega nego izvršitelji — eksekutorji — teh znanstveno preiskovanih in dognanih resnic.

Ideja narodnosti ni imela — akoprem je na priliko njeno važnost že Vodnik ravno tako čutil kakor mi dandanes — nobene veljave, dokler se je niso odlični Italijani lotili, znanstveno obdelali in jo potem v pravi obliki med svet poslali. Ni treba tu spominjati v tej struki slavnih imen, kakor so: Mazzini, Gioberti, Mamiani, Massimo d' Azeglio in Cavour, kateri so tako rekoč dušo tej veliki ideji sedanjosti vdihnili. Francoski vojaki pod Napoleonom III. so bili 1859. leta spet le praktični eksekutorji duševnih proizvodov teh mož.

Tudi tretja ideja je še le svojo pravo pezo zadobila, ko so jej izvrstni duševni voditelji na čelo stopili. Voditelji in znanstveni utemeljitelji socializma, kakor Francozi, St. Simon, Infantin, Bazard, Charles Fourier, Proudhon, potem Nemci: Karel Marx, Ferdo Lassalle,

Karel Marlo *) in Anglež Robert Owen so bili možje nenavadnih duševnih zmožnosti, vsestranskega izobraženja in deloma so bili tudi temeljiti učenjaki. Ko se je agitator Lassalle kakor meteor na delalskem obnebi pokazal, napadla ga je tako imenovana „liberalna“ štampa precej skoro soglasno kakor na pol izobraženega, nevednega in divjega demagoga. Edini sedanji minister Schäffle **) je hipoma velik pomen tega moža spoznal, in je njegovo veliko duhovitost dokazal v svoji kritiki Ferdo Lassalle-ovega nastopa v „Deutsche Vierteljahresschrift“. Schäffle pa je tudi prav imel, kajti nihče ne bode, kdor je le Lassalle-ove brošure in njegovega „ekonomičnega Juliana“ bral, temu preroku nemških delalcev odrekal bliščečega duha, pikantne in ostre polemike in skelečega sarkasma. Lassalle-ova učena dela, kakor: „filozofija Hereklejta temnega“ (Philosophie Herecleitos des Dunklen) in pa „sistema pridobljenih pravic“ so pa tudi po strokovnjakih pripoznana kakor proizvodi nenavadne učenosti. — Karel Marx razpolaga v svojem delu „Kapital“, kterega je še le dozdej 1. zvezek na svitlo prišel, z redkim znanjem narodno-gospodarstvenega slovstva, posebno mu je angleško skoz in skoz znano; prikazuje se kakor mož poln duha in mnogostranskega zgodovinskega, filozofičnega in klasičnega izobraženja. — Karel Marlo, mirni znanstveni zastopnik socialnega federalizma, spada gotovo med najbolj učene profesorje narodnega gospodarstva cele Nemčije. — Poprej imenovani Francozi, naročito pa Fourier in Proudhon, so možje čisto nenavadne bistroumnosti, včasih predrzne koncepcije, možje, ki so visoko vzvišeni nad navadno široko reko vsakdanjosti in uličnega meželjstva. Poznejši prvaki ekonomičnega liberalizma in velikega kapitala na Francoskem: Michel Chevalier, znanstveni stvoritelj in utemeljitelj trgovinskih pogodb pod Napoleonom III. in oba bogataša Pereire-a so bili v mladosti pod vlado Dragotina X. in L. Filipa socialisti iz St. Simonove šole.

Istinito govoreč mora se pripoznati, da je to gibanje zdaj v rokah takih voditeljev, ki se smejo, kar se duševnih zmožnostih tiče, prav hladnokrvno z voditelji ktere god druge, velike politične stranke v Evropi meriti. Schäffle gre v tem pripoznanju še dalje in duševno nadarjenost teh mož kar naravnost v zvezde kuje. ***) — Nekteri so imenovali te voditelje slabe, moralno pokvarjene ljudi, kakor je že to stara navada pri vseh nositeljih in izbuditeljih novih idej, da jih začenjajo sovražniki z blatom obrekovanja in natolcevanja ometavati, kedar jih ne morejo duševno vničiti. Pa tudi tako obrekovanje je pri teh zlobna laž. Proudhon, na priliko, je bil po svojih stariših strašen revež, niže latinske šole v Besançon-u je po letu in večidel tudi po zimi moral bos obiskovati. Pozneje je pa živel zmerom neodvisen, nikdar podkupljiv in v večni opoziciji z Napoleonovim despotizmom; bil je celo življenje pravi mučenik, zaradi svojega prepričanja je brez godrnjanja mnogo let v ječah sprovedel in umrl je v Bruselnu v pregnanstvu. Niti ena brezznačajnost nam ni znana iz Proudhonovega življenja in niti en slab potez

*) To je psevdonim za profesorja Winkelblecha, ki je pisal: „Sistem der Weltökonomie“. Pis.

**) Glej: Schäffle-tovo razpravo v „D. V. J. Sch.“ leta 1864. pod naslovom: „Bourgeois- und Arbeiter-Nationalökonomie“. Pis.

***) Schäffle pravi v svoji knjigi „Kapitalismus und Socialismus“ na 10. strani: Ja gar mancher Gegner, der vornehm über diese Führer abgesprochen hat, erscheint mit ihnen verglichen ein geistesarmer Schlucker, der an ihrem Geiste sich auf Jahre hinaus verproviantiren könnte. Pis.

*) Posebno s svojim imenitnim delom „le contrat social“. Pis.

iz njegovega privatnega življenja. — Angleški socijalist Robert Owen je bil sam milijonar po premoženju, katero celo je v ta namen daroval, da so se blage nprave za zboljšanja stana siromaških delalcev vstanovile. Malo ljudi se sme in more v plemenitosti duše in nrava z blagim Owen-om meriti. Tudi iz privatnega življenja K. Marksa, Lassalle-a in drugih nihče nič slabega ne vé.

Opaziti pa moramo pri vsem tem, dragi bralec, da ne smeš misliti, ker teh mož po stari šegi kar „a priori“ ne proklinjamo, da smo mi morebiti celó privrženci njihovih nauk, temuč še enkrat povdarjamo tū, da je naša naloga tū le mirno brez strasti pregledati in objaviti, kaj je v naukih teh mož dobrega, jedernatega in izpeljivega in kaj je krivega, napačnega in za zmerom utopičnega.

Ti socijalni preustrojitelji nimajo samo plametečega, v kritiki in v zanikanji lesketečega duha, neodvisnosti značaja, ampak napolnuje jih tista trdna vera v istinitost njihovega nauka, iz ktere potem pravi in krivi preroki nastanejo. Ravno to zaupanje v samega sebe in v svojo stvar izbudi potem pri drugih manj izobraženih slepo, fanatično vero, iz ktere se sekte porodijo.

Dopisi.

Koroško. Iz Celovca. (Spomenica društva „Trdnjava“, izročena c. k. ministerstvu uka in bogočastja) se je glasila tako-le:

„Nas Slovencev je poldrugi milijon. Govorimo in pišemo vsi ravno tisti jezik, in bivamo vkup, nepretrgano; drugih narodov namreč ni med nami razun kakih 25.000 Kočevarjev na Kranjskem. Nas je tedaj lepo število, bili bi močni in krepki sami od sebe, pa žalibog, razdeljeni smo po 6 kronovinah: po Koroškem, Štajarskem, Kranjskem, Goriškem, Tržaškem in Isterskem; spadamo pod šest deželnih vlad ter imamo šest deželnih zborov. Iz tega izvira, da smo Slovenci po vseh onih kronovinah razun Kranjskega v deželnih zborih v manjšini, odtod pride, da nimamo sami svoje deželne šolske oblasti in kratijo nam se pravice v šoli in uradu. Koroška vojvodina šteje nad 300.000 prebivalcev, tretjino zmed njih, to je 120.000 nas je Slovencev. Vsled priloženega šolskega šematizma od leta 1870. je na Koroškem 315 šol, in sicer 252 nemških; Slovenci, ki nas je dobra tretjina, imamo slovenskih šol samo 11 — enajst. Ostale 52 so tako imenovane nemško-slovenske ljudske šole, v kterih se podučuje v obeh jezikih, kar je gotovo zoper zdravo šolsko metodo. Mi koroški Slovenci nimamo samo-svojih šolskih okrajev, ne okrajnih, ne deželnih šolskih oblastnij. Mi nimamo v obče nobene meščanske šole, nobene realke, nobene učilnice za učiteljske pripravnike, nobenega gimnazija s čisto slovenskim učnim jezikom. Vse to očitna je krivica: zakaj primerama k šolstvu ravno toliko pripomagamo in plačujemo, ko drugi — neslovenski — avstrijski narodi.

Slavno c. k. ministerstvo blagovolilo je ukazati, naj izrečejo vse deželne šolske oblasti svoje misli, ali in kaj bi bilo treba prenarediti in popraviti pri šolstvu. Kar nam je podpisanim znano, poročilo se je c. k. ministerstvu iz Koroškega, da ni ničesar popraviti pri šolskih rečeh. Godí se nam Slovencem velika krivica, nimamo pa nobenega zastopnika, ne v deželnem zboru, ne v deželnem šolskem zboru, ki bi naše djanske razmere in potrebe dobro poznal, ter jih naznanil visoki c. k. vladi. Ker je slavno c. k. ministerstvo blage volje, §. 19. ustave djansko izpeljati; ker je razglasilo za svoje geslo: „Ravnopravnost, resnica in pravica“ predrznemo se pokorno podpisani za-

stopniki slovenskega političnega društva „Trdnjava“, upiraje se na vse te razloge, s tem pristojno predlagati pričujoče pismo. Slavno c. k. ministerstvo naj blagovoljno iz tega povzame, kakošna nam se godí in naj potem blagovoli storiti, kar in kakor bo prav in trebno spoznalo. Da reč bolj razjasnimo, priložimo zemljevid koroške vojvodine in 1 iztis „Kärntnerischer Lehrpersonalstand im Jahre 1870“. Meja narodnosti je na zemljevidu zaznamovana vsled knjige „Narodopis Slovansky“ (na svitlo dal J. P. Šafařík) in kakor se je v najnovejših časih na tanko preiskalo in pozvedelo. Da Slovenci v obče, zlasti pa Slovenci na Koroškem, pridemo do svoje pravice, treba je sledečih vodil in zakonov:

1. „Vsaka šola veljá za slovensko, kjer se v cerkvi božja beseda oznanuje po slovenski“. To vodilo je resnično, ta zakon primeren; saj, ako je odraščene podučevati le mogoče v maternem jeziku, toliko bolj za otroke treba maternega jezika, za slovenske otroke treba slovenske šole.

2. „Vsaka slovenska šola naj bo pod bližnjim slovenskim okrajnim šolskim svetovalstvom; vsako slovensko okrajno šolsko svetovalstvo pod slovenskim deželnim šolskim svetovalstvom“. Jasno in očitno je, da okrajno ali deželno šolsko svetovalstvo nikakor ne more slovenskim šolam delati v prid, ako ne zná ne slovenski čitati, ne pisati, ne govoriti.

3. „V slovenske šole sme postaviti se le učitelj, ki se je izšolal v slovenski pripravniški učilnici, in potrdil pri skušnji“.

4. „V slovensko okrajno in deželno šolsko svetovalstvo naj se volijo in pokličejo le taki možje, ki niso ne popolnoma izvedni v šolskih predelih, ampak ki so povsem rodoljubi in domorodci. Pri postavljanju učiteljev naj se ne gleda samo sploh na njih sposobnosti in zasluge, ampak ali so zmožni tudi družih slavjanskih narečij“.

5. „Naj se za nas Slovence napravijo šole, našemu številu primerne, s čisto slovenskim učnim jezikom, in sicer ljudske, meščanske, realne, gimnazijalne šole za učiteljske pripravnike“.

Ne bi delalo to večih stroškov, ker po Slovenskem tacih učilnic že imamo, ni treba še le napravljati jih, treba je samo, da se namesto Slovincem tujega jezika vpelje slovenski kot učni jezik, da se postavijo slovenski učitelji in profesorji in njim odrajta plača, ki so jo dobivali neslovenski učitelji.

6. „Po vseh slovenskih učilnicah, na primer, ljudskih šolah, meščanskih, realnih, gimnazijalnih in šolah za učiteljske pripravnike naj bo slovenščina skoz in skoz učni jezik“.

7. „V slovenskih ljudskih šolah ni noben drugi ali tuji jezik zapovedan; v slovenskih meščanskih in realnih šolah je nemški jezik zapovedan; v slovenskih šolah za učiteljske pripravnike in na gimnazijah je nemški jezik in primerjavna slovnica slavjanskih glavnih narečij zapovedan predmet“.

8. „Ustanovi naj se slavjansko vseučilišče, bodi-si v Zagrebu ali v Ljubljani“.

9. „Na slavjanskem vseučilišču naj se razlaga tudi slavjansko pravoznanstvo“ („pravda“).

10. „Slovenske učilnice in slovenski šolski okraji naj bodo pod slovenskim šolskim deželnim svetovalstvom ali pa saj pod slovenskim oddelkom deželnega šolskega svetovalstva“.

Ako bi se, kar je gotovo želja vseh rodoljubnih Slovencev, ako bi se vse Slovensko po Koroškem, Štajarskem, Kranjskem, Goriškem, Tržaškem in Isterskem združilo v eno kronovino ali celoto pod imenom „Ilirija“ ali „Slovenija“ z enim deželnim zborom v Ljubljani

Gospodarske novice.

Amerikanski zgodnji rožni krompir.

Goriška kmetijska šola je letos pridelala nekoliko centov izvrstnega ameriškega rožnega krompirja (amerikanische frühe Rosenkartoffel), ki v prvi polovici meseca rožnika (junija) že dozori. En funt velja 15 soldov. (Drugod pri kupcih na Dunaji se tega krompirja plača 1 funt po 38 soldov. Ta krompir je v resnici izvrsten, in ima veliko prihodnost posebno za našo deželo, kar nam zagotavlja naša lastna skušnja. — Naročila naj se nemudoma naznanijo v Gorico pod adresno: „Začasno vodstvo deželne kmetijske šole.“

„Gosp. List.“

Kmetijskih in obrtnijskih razstav

je prihodnji mesec več; razstavo v Trstu smo že omenili, — v velikem Varadinu bode od 14. do 18. septembra, v Lincu (gornji Avstriji) od 7. do 11. septembra, v Brühl-u poleg Dunaja od 2. do 10. septembra in v Ptujem na Štajarskem od 20. septembra do 2. oktobra.

Nauk o umni živinoreji.

Iz Gorice 4. avgusta.

Že smo tudi v Gorico dobili nekoliko iztisov tiste knjige, ki jo je družba kmetijska kranjska pod imenom „Nauk o umni živinoreji“ dalo na svetlo. Tako lepe so te bukve, da le ene reči želimo, namreč te, da ne bi bilo na Slovenskem kmečke hiše, v kateri zna kdo brati, da bi te ravno tako mikavne kakor koristne knjige ne imela. Želeti bi bilo, da bi se dajala tudi učencem na kmetih za darilo, saj menda povsod vendar ne bode obdarovanje šolske mladine za vselej odpravljeno! — Kdor ima kakega žlahtnika ali prijatla med kmetiški gospodari, ali kdor sam živino ima, naj seže po tej podučni knjigi, unim in sebi jo bode omislil na veliki dobiček.

Iz Štajarskega se nam piše, da bodo nekteri duhovni gospodje kmetom prekristno knjigo po končanem cerkvenem opravilu očitno priporočali. Prav tako!

Umetniške stvari.

Razpis štipendij za umetnike.

C. k. ministerstvo za nauk in bogočastje je ravnokar oklical, da tudi letos, kakor druga leta, se bode 15.000 gold. obrnilo v podporo domačih umetnikov, in sicer:

1. za štipendije revnim pa nadopolnim umetnikom in takim, ki so kako več samostojno delo že na svitlo dali ali ki se morejo izkazati z delovanjem globokeje umetniške vednosti,

2. za penzije, to je, za podporo umetnikov, ki so že kaj koristnega in vrednega storili in ki potrebujejo podpore, da morejo na tej poti napredovati, katero so srečno nastopili;

3. za naročila na polji umetnem arhitekture, skulpture in malarije takim, ki so že dovršeni umetniki.

Za štipendije in drugo gori omenjeno podporo morejo prositi umetniki v arhitekturi, skulpturi, malariji, pesniki in skladatelji muzike.

Prošnjo naj vsak vložil pri c. kr. deželni vladi svoje dežele do 31. dne tega meseca. V prošnji svoji pa mora 1) razložiti pot svojega izučevanja in osebne svoje okoliščine in razmere, 2) naj pové, kako bode štipendijo obrnil v namen daljšega svojega učenja, 3) prošnji naj priloži dokaze svojega talenta, to je, kaj je že naredil, in kako. — Štipendije se

bodo za zdaj dale za eno leto, in koliko bo znašala vsaka, to bode ministerstvo razsodilo po prevdarku osebnih razmer prosilca.

Slovenski umetniki na polji slikarstva (malarstva) podobarstva in muzike na noge! Sedanje ministerstvo nauka in bogočastja gotovo ne bode nadepolnega Slovana za duri stavilo.

Socijalno-politiške razprave.

Bivša pariška komuna in socijalizem.

Socijalno-politiška študija.

Spisal dr. V. Zarnik.

VI.

Predno preidemo k razvijanju nazorov ekonomičnega federalizma, bomo, kakor smo že zadnjič rekli, nekoliko pretresovali razne sisteme liberalizma in socijalizma, odnosno komunizma, njihov teoretičen in praktičen zadržaj. V sedajnosti sta ravno ta nazora — liberalizem in komunizem, — ki skupno ali poleg tega enostransko iz popolnoma prave in resnične misli = korenike izvirata in ki nista sama ob sebi niti popolnoma resnica niti popolnoma zmota; v sedanjosti — povdarjamo — sta ta nazora med seboj v vekoviti borbi, bodi-si na polji znanosti, ali na polji postavodajalstva. Skoraj vsak izobrazjen in misleči človek dela dandanes z odlomki vzetimi iz enega teh dveh poglavitih nazorov, ali pa stoji pojedini nehoté ob enem pod vplivom pojmov iz obeh šol. Eden najpoglavitejših zadržkov napredka je bil dozdej baš ta, da se večina pisateljev in postavodajalcev ni prav spoznala v pravem cilju in koncu, kar se tiče teženja za pravo svobodo in za razumno materijelno enakost. Delali so večidel vsi z odlomki obeh protivnih sistem, še nekoliko zabeljenimi z odlomki monopolizma. In ta kaos je skoraj povsod dozdej v javnem življenju vladal. — Ideja osebne svobode in društvene enakosti se ni kar tako-le naenkrat kakor strela iz jasnega 1789. leta porodila, ampak le počasi si je pot skoz skalovje predpravic, neprostosti in neenakosti izdolbla. *) Leto 1789. je bil le velikansk pečat na to velikansko gibanje človeštva. Pravi začetnik ekonomičnega liberalizma je bil zdravnik kralja Ludevika XV. Francoz Franjo Quesnay, prijatelj in tovarš filozofičnih in političnih enciklopedistov, kakor Diderot-a, d' Alembert-a, Helvetius-a, Buffon-a, Turgot-a itd. — Kralj sam je svojega zdravnika κατέξοχεν zmirom „misleca“ (le penseur) imenoval. Jedro Quesnay-ovega premišljevanja o gospodarstvenem in društvenem življenju je bilo izraženo v njegovih besedah: „Pauvres paysans, pauvre royaume; pauvre royaume, pauvre roi“, to se pravi: Ako so kmetje ubožni, ubožna je tudi država; ako je država ubožna, ubožen je tudi kralj, odnosno vladar. Ta ravnokar navedeni Quesnay-ovi stavek so imenovali njegovi vrstniki in obožovalci kakor Mirabeau starši, Rivière, Dupont, Baudreau, Turgot, nekaj dozdej nečudenega, imenovali so ga naravnost „formule étonnante“, „čarobni ključ“ k pravemu društvenemu blagostanju, katero se mora v gospodarstvenih zadevah v prvi vrsti na blagostanje kmečkega stanu opirati. — Kakor je obče znano, bil je kmečki stan na Francoskem pod Ludevikom XV. z vsemi mogočimi in nemogočimi bremenami obložen in neizmerno tlačjen. Colbert, minister kralja Ludevika XIV., je posebno po svoji, v narodnem gospodarstvu pod imenom „merkantilizma“ znani

*) Beri o tem zanimivo knjigo: L'ancien régime et la révolution par le Vicomte Alex. de Tocqueville, Paris 1843.

sistemi veliko pripomogel k tlačenju kmečkega stanú, ker je vse njegovo hrepenenje in teženje za tem šlo, da se obrtnija po mestih in trgih čem bolj mogoče pospeši in povzdigne. Doseči bi se pa to dalo po Colbertovem mišljenju le takrat, ako se kmečki stan in v obče poljedelstvo kolikor je le mogoče zoperstavlja in zanemarja. Ti krivi Colbertovi misli sta se že Boisguillebert in slavni graditelj francoskih trdnjav Vaubau z vso silo vstavljala, pa takrat še brez vspeha. — Dolgo premišljevanje je potem Quesnay-a na to napejlalo, da se mora vse umetno vredjenje — ali reguliranje — iz narodno-gospodarstvenega kakor tudi iz državnega življenja iztrebiti in da se mora vse na naravni podlagi snovati in graditi. V „društvenem“ življenju mora spet „vlada narave“ — „le gouvernement de la nature, physiokratie“ — v svoje jej od pamtiveka pripadajoče pravice vpostavljena biti. Ako se spet „narava“ v svoje pravice vpostavi, bode prišel kmečki stan, kakor najproduktivnejši in najštevilnejši k blagostanju; in ako se kmet in v obče poljedelec obogati, pomagalo se bo tudi na ta način najbolje državnim financam. Vladanje „narave“ v društvenem življenju je pomenilo v tistem času toliko kakor odstranjenje vsega umetnega reguliranja in umešanja državne uprave v društvene in gospodarstvene zadeve. Možje, ki so bili pristaši teh misli, so se imenovali fiziokrati ali pristaši „vladanja narave“ in skupno so predstavljali po vsem svetu slavno fiziokratično šolo. Gournay, eden najbolj izobraženih fiziokratov, je rekel ministrom Ludovika XV., da je najboljša, kar morejo za povzdigo národnega blagostanja storiti, to, ako prepustijo národnogospodarstveno gibanje popolnoma svobodi, in ako se v nič ne mešajo, kar je izrazil z besedami: „laissez faire, laissez aller!“ (pustite, naj se vse samo ob sebi dela, naj vse samo ob sebi gré!)

Kaj pa pomeni tako imenovano vladanje narave? Prvič: Zanikanje vse aktivne in umetne narodnogospodarstvene politike in drugič: povsod popolnoma prosto gibanje. — Vsled tega pa, da so se vse niti, s katerimi je bil poprej gospodarstveni red našega društva prepleten in obvezan, naenkrat raztrgale, preostalo je le še svobodno gibanje pojedinega.

Individuelna svoboda je postala po tem takem cilj in konec vsega hrepenenja in teženja in čisti in popolni liberalizem je začel na ekonomičnem polju vladati. Njegovi pojedini zahtevi so: svoboda v trgovini z žitom, notranji in vnanji svobodni promet, vničenje cehov (ali „cunfti“), svobodna konkurencija v poljedelstvu, v obrtniji, v trgovini, svoboda v pogajanju visokosti obrestih, oproščenje zemljišč vseh fevdalnih bremen. Te tirjatve čistega liberalizma so, kakor vsakdo vé, po vsem svetu nadvladale. Ideje 1789. leta so bile dozdej merodajne pri postajodajalstvu vseh dežel in ekonomični, kakor politični liberalizem je dozdej povsod več ali manj zmagonosno svojo zastavo razvil.

Kakor smo rekli, bil je roditelj in oče te sisteme Quesnay. Znanstveno najbolj imenitni zastopniki ekonomičnega liberalizma so se pa pojavili v tisti deželi, v kateri je bil sedanji kapitalizem najpoprej in najmočnejše razvit, to je: na Angleškem. Adam Smith, Ricardo, Malthus so klasični zastopniki liberalne, čisto kapitalistične, narodnogospodarstvene sisteme. Glavni reprezentanti te šole so na Francoskem: Dunoyer, Bastiat, Michel Chevalier, Wolovski in drugi epigoni. Na Nemškem se je pa narodnogospodarstvena znanost od početka notri do današnjega dne zmirom na temelji francosko-angleškega liberalizma gibala in pregibala, in je zmerom doktrinarna ostala. Prvaka, kakor so Quesnay, Smith ali Ricardo še ni dozdej Nemčija nobenega na tem polju znanosti v boj poslala. Karakteristične za-

stopnike liberalizma, še bolj pa socializma na Nemškem je porodil še le najnovejši čas.

(Dalje prihodnjič.)

Mitologične preiskave.

Pregina, mitično bitje starih Slovencev.

Spisal Davorin Trstenjak.

(Konec.)

Da je Pregina, Peregyna morala biti elementarna boginja, pričuje tudi ta okoliščina, da se imenuje v družbi Mokoša.

Mokoš je bil bog mokrote, deževja; slavenski Ζεὺς ὑέτιος — ὕης, iz korenike: mok, irrigare, humectare, in ne imenuje se samo večkrat pri staroruskih letopiscih, nego tudi pri staročeskich,¹⁾ vendar pri teh kot žensko božestvo: Mokolá — Moklá = Mokošlá — Mokšlá. Sufiks: la v ženskih imenih radi rabijo Slovenci, primeri: osebna imena moško Cink, žensko Cinkla, moško Korže, žensko Koržela, moško Rakoše, žensko Rakošela; — tako tudi: Mokoš, Mokš in Mokošlá, Mokšlá. V Mokšli je toraj osebljena dežonosna megla, ali pa ženska stran Mokoša.*)

To božanstvo najdemo tudi med retranskimi spomeniki. Rajni Kollar²⁾ je napis zvesto posnel, a posiljeno bral. Na simboli božestva so sledeče rune: ПІЛІЛА, kar se le brati more: MIKISLA. Simbol božestva je živinče, in Kollar je hotel spoznati v njem bika, zato je bral: Bikisla, in trdil, ker se je utegnila poslednja črka v pogubiti, da znači: Bikoslav. Masch³⁾ podobo popisuje tako-le: „Es ist dieses Bild durch das Feuer so stark beschädigt, dass man nicht genau anzeigen kann, wie dasselbe ehemals gebildet gewesen. Die Figur ist 2 Zoll lang und ein Zoll hoch, und wiegt 13 Lot. Sie ist von Metall und ganz fein überzint. So viel sieht man, dass es ein vierfüßiges Thier ist, welches mit unterschlagenen Beinen liegt, den Kopf aber etwas in die Höhe hält. An den Stellen der Ohren sitzen zwei Erhöhungen, die entweder Ohren sein sollen oder auch Ueberbleibseln abgebrochener Hörner sind“. Na eni strani res ranske črke dajo, kakor je Masch dobro bral: Berstu. Masch je mislil na mitična bitja: Berstuke, ktere je poznal iz starih letopiscev, in kateri so bili enaki nemškimi „Kobolde“, al nemški letopisci so imé prstuk, prstuki = palčnjaki, fingerlange, daumenlange Wesen, Däumlinge, krivo pisali: berstuki, namesti prstuki. Beseda: Berstu — nam vendar daje prav prikladni priimek za božanstvo dežja, mokrote, in sicer slov. brstiti, sprossen, keimen, brst, Sprosse, Knospe, brsen, üppig, sansk. brh, crescere.*) Berstu, bodi-si ker ste dve črki že poškodovani: Berstuka ali Berstuna, ali kakošen bodi drugi sufiks toraj znači: germinare faciens, crescere faciens, in ta priimek je prav naraven za božestvo dežja.

¹⁾ Paul Stransky „Republ. bohem. Lugd. Bat. 1634. 24. cap. 6.

²⁾ Stredowsky (Sac. Moravia str. 54) Mokošlá naravnost prevaja: v pluvia.

³⁾ Glej Kollar „Tab. k Staroitalii Tab. VI. fig. 4.“

⁴⁾ Masch „Die gottesdienstl. Alterth. der Obotriten“, §. 211. fig. 31.

⁵⁾ Izvirni pomen sansk. korenike brh je ferire, in še le drugotni: crescere, primeri analogično: brsati, schlagen, ausschlagen, toda so si brsenje, brstenje, das sprossen, Keimen, mislili kot: brsanje. Primeri analogično nemški: Die Bäume schlagen aus.

omenjeni knjigi. Utegnili bi pa še viši biti zaradi zavrtkov in morda še kakovih drugih neprevidenih stroškov. Pa recimo, da stroški ne presežejo 3916 gold., vendar jih Matica po odobrenem proračunu, po katerem jej za leto 1872. ostaja samo 3838 gold., nikakor ne zmore; vrh tega bi pa morala po pravilih vsakako izdati še poročilo o odborovem delovanju z imenikom društvenikov, to je, 7—8 pôl tiska. Ker se po Matičinih pravilih nikakor ne smemo lotiti naložene glavnice, koja jej je narastla iz doneskov ustanovnikov in znatnih volil umrlih rodoljubov, ker doneski, ki se smejo za letne stroške porabiti, ne zadostujejo, ker Matičarji kaj več pričakujejo, nego samo dve popularni knjigi o naravoslovju, za katero je Matica doslé že mnogo izdala, in ker moramo izdati poročilo z imenikom Matičarjev, zato je odsek iskal virov, da bi se odprli saj prvima šolskima knjigama Pokornijevega naravoslovja. Prihodnje šolske knjige vzlasti filologične in matematične mora vsakako založiti ali državna ali deželna blagajnica. Med te vire šteje odsek a) deželno blagajnico in b) nabiro radovoljnih doneskov; zato dalje nasvetuje: 1. naj bi sl. odbor ustanovil odsek, ki bi imel vse rodoljube pozvati, da blagovolijo v ta namen priskočiti Matici, in 2. naj sl. odbor v ta namen tudi prošnjo vloží pri sl. deželnem odboru.

Ako po tej poti Matici dojde zdatna pomoč, lahko se za prihodnje leto (1872) na svetlo dá 4. snopič slovenskega atlanta, ktereja je tudi jako treba našim šolam.

Iz omenjenih razlogov odsek sl. odboru priporoča odobrenje nasvetov, tiskanih v vabilu za današnjo, to je XXIII. skupščino.

Predloga pa se glasita tako-le:

a) Naj sl. zbor sklene, da Matica s svojimi dohodki in s pripomočjo rodoljubov za 1872. leto v 3000 odtiskih na svetlo dá „Pokornijevo živalstvo“ za prvi in njegovo „rastlinstvo“ za drugi razred slovenskih gimnazij in realek, Schoedlerjevo živalstvo in rastlinstvo, ki se bode rabili v viših razredih, pa naj se odložite do tistih mal, da ju bode treba.

Stroški za omenjeni Pokornijevi knjigi v 3000 odtiskih utegnijo preseči 4100 gold. — kr.

Ker Matici vsled odborovega proračuna za 1872. leto za izdavanje knjig ostaja le 3838 „ 50 „ Matica sama, vzlasti ker mora izdati tudi poročilo o odborovem delovanju in imenik svojih društvenikov in se ne sme lotiti naloženega svojega imetka, ne zmore omenjenih stroškov, zato odsek dalje nasvetuje:

b) Naj se ustanovi odsek, ki bode pobiral radovoljne doneske za izdavanje šolskih knjig in naprosil deželni odbor, da bi v ta blagi namen iz deželnega zaklada privolil zdatno pomoč.

(Konec prihodnjič.)

Socijalno-politiške razprave.

Bivša pariška komuna in socijalizem.

Socijalno-politiška študija.

Spisal dr. V. Zarnik.

VIII.

V tistem času, ko so komunisti svoje nazore o popoljšanji in napravljanji svetu oznanovali, trudili so se tudi socijalisti, svetu predočiti, da ga hočejo po svoje osrečiti. Že ob času Quesnay-a je živel imeniten mislec po imenu Morelly, ki je pisal znamenita socijalistična dela pod naslovom: „Bazilijada Bilpajska“ in pa „Za-

konik narave“.*) Pa tu nam prostora primanjkuje, da bi se še natančneje z njegovo sistemo pečali. — Preidemo toraj precej na bolj glasovitega, še dandanes živečega socijalista Louis Blanc-a.

L. Blanc, po vnanji postavi mal, neznamenit možic, zdaj že blizo 70 let star, je že v svoji rani mladosti začel meščanstvo (la bourgeoisie) zaničevati in se je zaklel to „kasto“ človeškega društva vničiti. Začel je svojo pot skoz življenje kakor časnikar in imé si je pridobil s svojimi, lepo in zanimivo pisanimi zgodovinskimi deli kakor s „povestnico zadnjih 10 let“, s „povestnico francoske ustaje“ itd. Slaven pa je še le postal po svojem delu „organizacija dela“, — delu, ki je 1850. leta že 9. natis doživelo. Ravno naslov te knjige „organizacija dela“**) je postala potem parola za delalce pri njihovih socijalističnih gibanjih. Misel L. Blanca, koja se vleče skoz to delo kakor rdeča nit, je ta, da je vsakdo obvezan k delu samo v razmerji svojih zmožnosti in da sme vsakdo uživati le po individualnosti svojih potreb. L. Blanc ne pozna več, kakor komunisti, niti enakosti pri delu, niti enakosti pri vžitku za vse ljudi. Ali L. Blanc misli na dalje, da imajo vsi ljudje enako pravico do delalskega orodja in da so v obče vsi pripomočki, s kterimi se dela in producira, lastnina vseh ljudi, — cele države. Toda za to on ni, da bi privatno premoženje nehalo in da bi bilo to skupno, kakor pri komunistih; on je zato, da bi imela vsaka vrsta obrtnije, na priliko čevljarji za-se, krojači za-se itd. svoje posebno skupno premoženje, kakor podlago za vsa podvzjetja domače obrtnije.

Pa pri vsem tem, da je L. Blancova osnova praktičnejša, nego so osnove komunistov, ostane le vendar neizpeljiva, kajti on nam ne naznanja nobenega sredstva, po kterem bi se mogle zmožnosti za delo pri pojedinih ceniti, niti nam ne kaže nobenega pota, po kterem bi se dala enkrat spoznana večja zmožnost kterega delalca v resnici na večjo delavnost prisiliti, ali vsaj nagniti. — In kdo bo pri vžitku individualiteto po potrebščinah presojeval? L. Blanc ne računa nič s človeško naravo, vsled ktere so ravno potrebščine pojedinih oseb neskončno raztegljive, neomejene in neomejljive. Kdo bo vžitke meril in taksiral, da se bo smelo reči, da je ta in ta po svoji individualnosti s tem vžitkom popolnoma zadovoljen, da je onemu spet drugi vžitek po njegovi individualnosti najbolj prikladen, da bi se smelo na koncu reči: nikomur se ni krivica godila, vsi so bili s privoščeni jim vžitki zadovoljni? Pod solncem ga ni tacega človeka, ki bi znal in ki bi se se upal taki „furkel“ izpeljati.

(Dalje prihodnjič.)

Podučne stvari.

Telovadno in boriteljsko imenoslovje.

Sestavil Ivan Z. Vesely, načelnik „Sokola“ ljubljanskega.

(Konec.)

Z.

Zehengang, hod po prstih.	Zeigefinger, kazalec.
Zehenhang, vesa na prstih.	Ziehen, potegniti (sabljo).
Zehenhängen, viseti na prstih.	Ziehstemma, povpirati se s potezo.
Zehenstand, stoja na prstih.	Ziel, tarča.
Zertheilen, razdeliti.	Zickzacklauf, tek križem.
Ziehen, vleči.	

*) „Baisiliade de Bilpai“ à Paris 1753 in „Le code de la nature“ à Paris 1755. Pis.

**) „L'organisation du travail“ par L. Blanc, 9. edition à Paris 1850. Pis.

Gosp. Lésar pravi, da ni treba misliti le na Matičino blagajnico, ktera še omenjenih dveh knjig, kakor kaže proračun, ne zmore brez kakove pomoči; vrh tega morali bi ustaviti vsa začeta dela. Treba je iskati še družih virov za šolske knjige. Ali nam deželna blagajnica nič ne bi mogla pomagati?

(Konec prihodnjič.)

Odkod imé babje leto?

Spisal Dav. Trstenjak.

Zagrebski „Gosp. List“ in po njem „Novice“ pišejo, da pajčevino, ki jo prede neka vrsta jesenskega pajka, slovanski narod imenuje „babje leto“, in sicer: Hrvati, Slovenci, Čehi in Poljaci. Tega pajka naravoslovci imenujejo „thomisus viaticus“, pa tudi pajki imenovani „aranea obtectrix, lycosa, saccata in setragantha extensa“ predejo takošno pajčevino, in Blumenbach piše, da z njegovimi besedami govorim: „auch der Thau als Pflanzenausdünstung sich verdichtend trägt zur Bildung dieser Gewebe bei“.

Ta tkanina je poganskim narodom bila simbol osodnega ôžeta, vrvi, niti, vezi; mislili so namer starodavni narodi arjanskega plemena, da, kedar se človek narodi, ostopijo ga božice sojenice, in okoli njega spredejo osodno vrv, vez, nit. Človek je toraj koj pri svojem rojstvu bil po osodu zvezan. V to staro poverje še opominja navada, ktero najdemo pri štirskih Slovencih, da godovnjaka, ako ga v postelji dobijo, na dan njegovega goda, prijatelji z povreslom zvežejo, in ne odvežejo pred, dokler ni za rešitvo iz vezil obljubil dati ali kupiti vina, zato namesti „god obhajati“ pravijo tudi: „reševati se, rešitvo imeti“. Na osodno vrv, nit, opominja še tudi navada babic pri rojstvu deteta okoli postelje porodničine navezati niti, da ne škodujejo sojenice.*)

Učeni Mannhardt piše o tej pajčevini: „das herumfliegende Gewebe wurde als Arbeit der kunstreich spinnenden Schicksalsgöttinnen betrachtet, und darum bringt es nach dem Volksglauben auch Glück, wenn ein solcher Faden an den Kleidern hängen bleibt“. Sojenica pa se je mislila ali kot deklica ali kot baba, zato tudi Nemci to prejo imenujejo „Mädchensommer“ in „Alterweibersommer“. V njej so videli stari narodi osodne niti boga in boginj osode; zato jo Angličani imenujeje: godsamar, Gottesscheppkleid, in Slovani „babje leto“, ker ni samo se slovanska Demeter, boginja zemlje, imenovala „Baba“, nego tudi sojenice so si mislili kot babe. Nemci to pajčevino imenujejo „Mariengarn, Marienfaden“, in krščanske legende pripovedujejo, da so te niti ostanki grobne obleke, ktera je odpadla, ko je Divica Marija v nebesa šla; prosto bavarsko ljudstvo pa pripoveduje, da v jesenskih nočeh Divica Marija prede z 11.000 divicami to prejo. Iz teh povestij se vidi, da so se nazori o boginji sojenici pozneje izložili na najimennitnišo svetico, kraljico vseh svetnic, v krščanski veri.

Grki in Nemci poznajo tri božice sojenice, v slovanskem mitu najdemo tudi možko bitje, ki se veli: Osod, Usod. Ruski mitolog Potebnja je njegovo bistvo vsestransko pretresal. Kot boginja osode v slovan-

skem mitu se še posebno pokazuje „Jaga“ ali „Ježibaba“; ona ima belo in črno stran, po svoji črni strani se je predstavljala kot grda zobača, zato se še sedaj posamesno stoječi kerj (čeri, Felsspitzen) velijo: babji zob. Tudi mitus te božice je Potebnja izvrstno razjasnil. Ona je, kakor nemška Berchta „die im Licht und Wolken spielende, wirkende Gottheit“, vremenska boginja, po zimi neprijetna, po leti prijazna, in ker navadno v jeseni se še potem, ko je že zimsko vreme se oglasilo s svojimi burjami, nekoliko dni razjasni in razvedri, solnce poslednjo svojo moč pokaže, in Jaga-Baba kraljuje še ta kratki čas v toplem svetu, je tudi iz tega razloga utegnulo nastati poznamenovanje „Babje leto“. Kdor se hoče na tenje podučiti o tem mitu, naj bere: J. Grimm Myth. 744. 440., Mannhardt, German. Mythen str. 637 seq. Hanušev spis: „Ueber das Angebinde bei den alten Slaven“, Potebnja: „o Jagi-Babi“ v njegovih „myth. označenj.“ Moskva 1865 itd.

Socijalno-politiške razprave.

Bivša pariška komuna in socijalizem.

Socijalno-politiška študija.

Spisal dr. V. Zarnik.

VIII.

(Dalje.)

Tudi tam, kjer L. Blanc o proizvodni zadrugi (société productive = Produktionsgemeinschaft) govori, nima nič kaj srečnih in praktičnih misli, kajti on zmetuje kapitalizem in ž njim zvezano prosto konkurencijo. L. Blanc misli, da bi se dali zadržni posli brez vsake postavnne sile organizirati, — samo za prvo vtemeljenje je treba državne podpore, pozneje bi šla cela stvar kar sama ob sebi. Recimo, na priliko, da bi se res posrečilo, da bi se vse premakljivo in nepremakljivo premoženje zadrugam na razpolaganje postavilo: kdo bi potem proizvodne pripomočke (les moyens de production = Produktionsmittel) med pojedine posle v pravični meri razdeljeval, kdo bi odločeval o vstopu in ob odlazku pojedinih delalcev v zadrugo in iz zadrug (Genossenschaften)? L. Blanc pravi: uradniki pojedinih zadrug! Dobro! Ali kdo nam jamči, da bodo ti uradniki v svojem razdeljevanji in presojevanji pravični? Kje se bodo ti uradniki učili in izpite polagali, da bodo v resnici pokazali, da so za taka opravila osposobljeni in sposobni, kajti inace bi zadruge jako malo zaupanja v njihovo poslovanje imele? — Na vsa ta pitanja ne vé L. Blanc ničesa odgovoriti.

Vrediteljica vseh cen danes je in bo tudi še v prihodnje ostala prosta konkurencija. L. Blanc pa hoče to v resnici naravno silo v gospodarstvenem življenju z „normalnimi cenami“ za vse blago in za vse službe nadomestiti, kakor se je to v srednjem veku s „taksami“ poskušalo! Dalje pravi on, da morajo biti vse zadruge solidarne v tem, da si vzajemno za obstanek in razvitek medsobno podpora zagotovijo. Ta združena solidarnost bi se imela v tem javiti, da bi vse zadruge 25 odstotkov čistega dohodka v občo zavarovalnico vlagale; na čelu vseh zadrug bi pa stala komisija, ktera bi s kapitalom iz obče zavarovalnice zdaj tej, zdaj oni zadrugi na pripomoč priskočila, ako bi bila ravno v zadregah in v potrebi. Ni bolj nepraktične misli, nego ta, da bi se kedaj dalo delo „organizirati“ po zdravih načelih gospodarstva s tem, da bi se za vse blago normirane cene vpeljale in da bi se za vse, slučajno zadrugam preteče nevarnosti vzajemna zavarovalnica ustanovila. — Nas bi preveč v stran za-

*) Za odvrčevanje zlega upliva od strani sojenic so zaradi tega rodbeniki prinašali novorojenemu detetu darove, ktere so imenovali: vezila, Nemci pa Bindband. Iz prvega je dar gotovo bil, kakor že imé kaže, vrba, vez, ali pa so dar otroku privezali, zato nemško „das Angebinde“, da ne bi škodovala rojenica, in prezgodaj odrezala niti življenja. Pis.

vleklo, ako bi se še v bolj natanko pretresovanje teh dveh neizpeljivih L. Blanc-ovih idej spuščali? *)

Marlo *) ostro obsodi popolno L. Blanc-ovo nezmožnost v narodno-gospodarstvenem obziru in imenuje njegovo načelo zaradi vpeljave normiranih cen in vzajemnega zavarovanja: babilonsko zmešnjavo. On pravi, da bi bilo taksiranje zavoljo velike raznovrstnosti blaga zevsema neizpeljivo in da bi bilo ravno tako vzajemno zavarovanje zadrug zavoljo ne po svobodni konkurenciji ustanovljenih cen brezvspešno.

Pečali smo se z L. Blanc-om dalje nego s katerim dragim, ker je on imeniten in slaven po svojih izvirnih, globokih mislih, po svoji izvrstni pisavi in po svojem javnem delovanju. Vsled februarke revolucije 1848. l. je postal za bourgeoisie-o on najnevarnejši član tedanje francoske začasne vlade in ob enem ljubljenec pariških delalcev, med katerimi je resno poskušal svoje nazore dejansko izpeljati. Preprečili so pa poskus te praktične izpeljave socializma L. Blanc-ovi tovarši v provizorni vladi, posebno Bastide in Crémieux. Po 2. decembru je živel L. Blanc v Londonu kakor begunec notri do 4. septembra 1870. leta, pečal se je v prognanstvu neumorno in neutrudljivo s socialnimi študijami, ktere je v preizvrstnih angleških člankih v „Times“ prijavljaj. On spada tudi med vtemeljitelje glasovitega delalskega društva „Internationale“. Letos je bil voljen od pariškega mesta v narodno skupščino v Bordeaux, kjer je spadal med skrajno levico in se je s klasičnim na veke imenitnim govorom razpravljanja o pogojih za sklepanje mira s Prusijo vdeležil. — Ko je videl, na kakošni način bivša pariška komuna namerja vzore njegove mladosti izpeljati, postal je njen odločen protivnik, akoravno z žalostnim in potrtem srcem. Celo gibanje bivše komune ga je tako neugodno zgrabilo, da je bil sklenil Francosko na veke zapustiti in s svojimi 70 leti se v severno Ameriko preseliti. Le njegova neizmerna prava francoska ljubezen do svoje domovine ga je v izpeljavi tega sklepa omajala. Vse, kar je L. Blanc v socialnih zadevah pisal in delal, delal je zmerom iz

*) Beri o tem izvrstno kritiko v „Schäffle's Kapitalismus und Socialismus“ str. 215—17. Pis.

*) Marlo's „Sistem der Weltökonomie“ I. zvezek, 2. oddelek str. 544. Pis.

najglobokejšega prepričanja in iz najboljših in iskrenjših namenov, človeštvo osrečiti brez vsake sebičnosti. Njemu se tudi očitati ne more, da je socialist zarad siromaščine, ker bi rad bogataše oplenil in si na ta način pomagal, kajti L. Blanc je že zdavnej milijonar.

V času L. Blanca je bil na Nemškem njegov vrstnik „žnidarsk ksel“ W. Weitling. Ta krojaški pomagač, akoravno dandanes malo med svetom znan, je šel med pisatelje in je tudi marsikaj o socializmu in komunizmu napisal. *) Ne dá se tajiti, da je Weitling več premišljeval in globokejše mislil, nego vsi krojači skupaj, ki dandanes po socialno-demokratskih društvih strašijo in se tam širokoustijo, akoravno je Weitling eklektično le odlomke iz Campanelle, Owen-a, Cabet-a in Fourier-a v svojih spisih pomešal in premel. Tu pa imamo premalo prostora, da bi se v razvijanje Weitlingovih nazorov spuščali.

L. Blanc je v teoriji popolnoma socialist, ali v praktičnih posledicah svojih nazorov zaide zmerom v komunizem. Bitstvo pravega socializma pa obstoji ravno v tem, da se pripozna pri ljudéh neenakost zmožnosti kakor tudi potreb, da je zmirom plača primerna delu in da se dopušča tudi privatna lastnina poleg skupne lastnine. V načelu se pravi socializem zevsema loči od komunizma, kakor so ga Morus, Owen, Babeuf ali Cabet učili. Abstraktno načelo enakosti vseh ljudi je popolnoma zapuščeno in merodajnost individualitete se načeloma pripoznava in povdarja. Pri vsem tem pa socializem še le vendar ni pravi ekonomični federalizem, kajti v praktičnih izpeljavah se le vendar bolj komunizmu, nego pravemu federalizmu približuje. Socializem na priliko zanika kapitalistično vredjenje gospodarstvenega življenja, ktero na špekuliranje meri, in dalje ne pripoznava svobodne konkurencije. Socializem ravno s tem zanikanjem jedro ekonomičnega liberalizma potre, ali pri vsem tem nam pa ne odkrije pota, po katerem bi se boljše, lože in človeštvu primernejše isti cilj in konec dosegel, kateri se ravno po ekonomičnem liberalizmu doseže. Zarad tega pa tudi čisti socializem ravno tako prazna utopija vstane, kakor komunizem.

*) Njegova dela so: „Die Garantien der Harmonie und Freiheit 1842“ in pa „Die Menschheit, wie sie ist und wie sie sein soll 1844“. Pis.

Matematična terminologija.

Sostavil prof. Ivan Tušek.

A.		
Abgestutzte Pyramide — odbita piramida; piramidni parobek.	Aeusserer Winkel — vnanji kot.	Apothem — apotém.
Abhängige (dependente) Grösse — odvisna količina.	Aeusseres Glied — vnanji člen.	Archimedisches Verhältniss — Aarhimedova primera.
Abkürzen — skratiti, skrajšati.	Algebra — algebra, občna računica, številstvo.	Arithmetik — aritmetika, računica.
Abmessung (Dimension) — dimenzija, izméra.	Algebraischer Calcül — algebraični račun (kalkil).	Arithmetisches Mittel — aritmetični sredik.
Abscisse — abscisa, nareznica.	Allgemein — splošen, občn.	„ Verhältniss — aritmetična priméra.
Abscissenaxe — abscisja os, narezniška os.	Allgemeines Glied — občni člen, nedoločni člen, občni izraz.	Asymptoten — asimptote, približevalnice.
Absolut — absoluten, nasében.	Ambe — ambo, dvojica.	„ Winkel — kot med približevalnicama.
Absolute Primzahl — nasebno praštevílo, n. prabroj, absolutna prica.	Analogie — analogija, nalika.	Aufgabe — naloga.
Abstand (Distanz) — narázje, naraznost.	Analysis — analitika, razklad.	Auflösen (Gleichung) — rešiti.
Addend — soštevník (pribrojnik).	Analytische Gleichung — analitična enačba, razkladna enačba.	Aufs Quadrat erheben — na četvér vzmnožiti, kvadrováti.
Addiren — sošteti, soštévati (zbrojiti, zbrajati).	Analytische Methode — analitični način.	Aufstehende Kanta — privzdignjeni rob.
Addition — soštetev, soštevanje (zbrojitev, zbrajanje).	Anfangspunkt — izhodišče.	Ausdruck — izraz.
Additiv — sošteven, pribrojen.	Anliegend — bližnji, sosédni.	Ausgabe — izdatek.
Aehnlich — podoben, sličen.	Annuität — letni prihodek.	Ausgedehnte (extense) Grösse — razširjena količina.
Aehnlichkeit — podobnost, sličnost.	Annuitätsvertrag — pogodba o letnem prihodku.	Ausspringender Winkel — izpahnjeni kot.
	Antiparallelogramm — antiparalelogram, protivzporednik.	Ausseneck — vnanji ogel.
		Aussenwinkel — vnanji kot.